

ჩემი სამყარო

შურნალი ახალგაზრდებისათვის

დაზვერვა

ისტორია ერთი თვალის გადავლებით

რეჟაზ ბახტაძე

ძვ. წ. V საუკუნეში დიდი ჩინელი სტრატეგოსი სუნ ძი წერდა, რომ მოვლენების წინასწარ განჭვრეტა ის უმთავრესი მიზეზია, რომლის საფუძველზე მთავრები და სამხედრო მეთაურები მოწინააღმდეგეს ამარცხებენ და წარმატებას აღწევენ. წინმსწრები ინფორმაციის ფლობა დაკავშირებულია ფიზიკურ გადარჩენასთან და უხსოვარი დროიდან ცდილობდნენ მმართველები, რომ გაეგოთ, თუ რა მოხდებოდა შემდეგ? როგორ მოიქცეოდა მოწინააღმდეგე თუ მოკავშირე? რა გზა აერჩია? – ისინი ამ კითხვებზე პასუხს სხვადასხვა გზით მოიპოვებდნენ.

მსოფლიოს სხვადასხვა ქვეყნის მითოლოგიამ, ისტორიამ და რელიგიურმა ტექსტებმა არაერთი ამბავი შემოგვინახეს, თუ როგორ ეხვეწებოდნენ ხელმწიფეები ღმერთებს, ქურუმებსა თუ წინასწარმეტყველებს მომავლის განჭვრეტას. „ძველ აღთქმაში“ მოცემულია „პირველი სადაზვერვო ოპერაციის“ აღწერა: თავად უფალი მიმართავს მოსეს და ეუბნება: „გაგზავნე კაცები, რომ დაზვერონ ქანაანის ქვეყანა“. ღმერთის მითითების თანახმად, მოსემ თორმეტი ტომიდან თითო-თითო წარმომადგენელი შეარჩია და მათ დავალება მისცა, გაეგოთ, თუ რამდენი ადამიანი ცხოვრობდა ქანაანში, რამდენად ძლიერები იყვნენ, განვითარების რა დონე ჰქონდათ, რა ტიპის დასახლებები იყო გავრცელებული და როგორი იყო მათი მეურნეობის სტრუქტურა (რიცხ. 13). დღევანდელი სადაზვერვო სამსახურების ხელმძღვანელთა დავალებები არსებითად ამავე შინაარსს ატარებს.

ბიბლიაში წარმოდგენილი არაერთი სადაზვერვო პასაჟის მიუხედავად, დაზვერვის განვითარების თვალსაზრისით აღმოსავლეთი დასავლეთზე წინ იყო. იმავე სუნ ძის თუ დავესესხებით, წინმსწრებ ინფორმაციას სულების, ღმერთების თუ ნიშნებისგან ვერ შევიტ-

ყოფთ, მისი მოპოვება ადამიანებისგან შეიძლება და იგი იქვე გვთავაზობს აგენტების კლასიფიკაციას: 1) ადგილზე მყოფი აგენტები, ანუ მოწინააღმდეგე ქვეყნის დაბალი სახელმწიფო რანგის მქონე ინფორმატორები, 2) „თხუნელები“ – მოწინააღმდეგის მაღალჩინოსანთა შორის ჩანერგილი აგენტები, 3) ორმაგი აგენტები – მოწინააღმდეგის მიერ გამოგზავნილი აგენტები, რომელთა გადაბირება ხდება, რათა მტერს მცდარი ინფორმაცია მიანოდონ, 4) პროვოკაციის აგენტები, რომლებიც მოწინააღმდეგის დასაბნევად, ნასაქეზებლად ან მოსახლეობაში პანიკის დასათესად გამოიყენებიან, 5) მალემსრობლები, რომელთაც სადაზვერვო ინფორმაცია აქეთ-იქით მიაქვთ. ამ კლასიფიკაციას მხოლოდ მცირე ადაპტაცია დასჭირდა XX საუკუნეში. სუნ ძის „ომის ხელოვნება“ უძველესი ნაწარმოებია, რომელიც დაზვერვას კონცეპტუალურად განიხილავს და არაერთ პრაქტიკულ რჩევას იძლევა, რომელსაც ყავლი დღესაც არ გასვლია.

ჩინელი მხედართმთავარი **სუნ ძი**, ავტორი ტრაქტატისა „ომის ხელოვნება“

აღსანიშნავია „ძველი აღთქმის“ კიდევ ერთი ადგილი, რომელიც სადაზვერვო სამსახურებსა და აგენტებს შორის ურთიერთობის ერთ საკვანძო ასპექტს შეეხება. ლაშქრობის წინ იესო ნავეს ძემ ორი მსტოვარი გააგზავნა იერიქონში. ისინი ქალაქში მცხოვრები მეძავის – რაჰაბის სახლში გაჩერდნენ. რაჰაბმა არა მარტო შეიფარა ჯაშუშები, არამედ მეფის მიერ მათ საძებნად გამოგზავნილი ხალხი მოატყუა და მცდარი მიმართულებით გაუშვა. მოგვიანებით რაჰაბმა მსტოვრები სახლიდან გააპარა და ქალაქიდან უვნებლად გასასვლელად გზაც მიასწავლა. სანაცვლოდ, ქანაანელმა მეძავმა თავისი ოჯახის ხელშეუხებლობა ითხოვა. როცა იესო ნავეს ძემ იერიქონი დაიპყრო, რაჰაბი და მისი ოჯახი უვნებლად გადარჩნენ (იეს. 2). ამით საფუძველი ჩაეყარა ტრადიციას, რომ ვინც დაზვერვას დაეხმარება, კომპენსაციაც უნდა მიიღოს რაიმე ფორმით უნდა მიიღოს. სათანადო საზღაურის გარეშე აგენტების გადმობირება და მართვა ვერ მოხდება.

შუა საუკუნეებში არაერთი სამეფოს მმართველი იყენებდა ჯაშუშებს სხვადასხვა ინტენსივობით. ამ მხრივ გამონაკლისი არც საქართველო იყო, სადაც პირველი სადაზვერვო სამსახური მეფე დავით მეოთხე აღმაშენებელმა შექმნა. სამწუხაროდ, თითქმის არაფერია ცნობილი ამ სამსახურის სტრუქტურის ან ოპერაციების შესახებ, თუმცა მეფე დავითის სამხედრო წარმატებები და ძალაუფლების კონსოლიდაცია იძლევა იმის საფუძველს, რომ მისი სადაზვერვო სისტემა ძალიან ეფექტურად მივიჩნიოთ.

XV საუკუნეში იტალიელებმა სადაზვერვო ინფორმაციის შეგროვების სისტემის განვითარებაში მნიშვნელოვანი წვლილი შეიტანეს. იტალიურმა ქალაქ-სახელმწიფოებმა ვენეციამ, გენუამ და სხვებმა მუდმივმოქმედი საელჩოები გახსნეს სხვა სახელმწიფოებში. საელჩოები გახდა ინფორმაციის შეგროვების, აგენტურული ქსელის შექმნისა და მართვის მთავარი ბაზა უცხო ქვეყნების ტერიტორიებზე. **XVI** საუკუნის დასაწყისისთვის ევროპული სახელმწიფოების უმრავლესობას მუდმივმოქმედი დიპლომატიური წარმომადგენლობე-

სერ ფრანსის უოლსინჰემი, მხატვარი ჯონ დეკრიცი, 1585

ბი ჰქონდა, რომლებიც სადაზვერვო ინფორმაციის შეგროვებით იყვნენ დაკავებული.

მოგვიანებით დაზვერვის ინგლისელმა დიდოსტატმა სერ ფრენსის უოლსინჰემმა (1532-1590) მსოფლიოს ერთ-ერთ ყველაზე გავლენიან სადაზვერვო სამსახურს ჩაუყარა საფუძველი. დედოფალ ელისაბედის სახელმწიფო მდივანი პრაქტიკულად ყველა დიდი წამონყების უკან იდგა. ფაქტობრივად, არ არსებობს დაზვერვის რაიმე ხერხი, რომელიც მას არ გამოეყენებინოს. მან გადმოიბირა ოქსფორდისა და კემბრიჯის საუკეთესო კურსდამთავრებულები, რომლებსაც საფრანგეთში აგზავნიდა სასწავლებლად, რათა მათ შემდგომ მუშაობა დაეწყოთ საფრანგეთის მეფის კარზე და ფრანგების საიდუმლო გეგმები ლონდონისთვის მიეწოდებინათ. მისი მითითებით, დამკვიდრებულ პრაქტიკად იქცა წერილების გახსნა, წაკითხვა, ხელახლა დაბეჭდვა და დანიშნულებისამებრ გაგზავნა. სწორედ ამ ტექნიკის მეშვეობით შეიქმნა უოლსინჰემმა მარიამ სტიუარტის შეთქმულების შესახებ. მის მიერ სპეციალურად დაქირავებულმა კრიპტო-ანალიტიკოსმა თომას ფელიქსმა დაშიფრული წერილი გაშიფრა, რასაც საბოლოოდ შოტლანდიის დედოფლის დაკავება და დასჯა მოჰყვა.

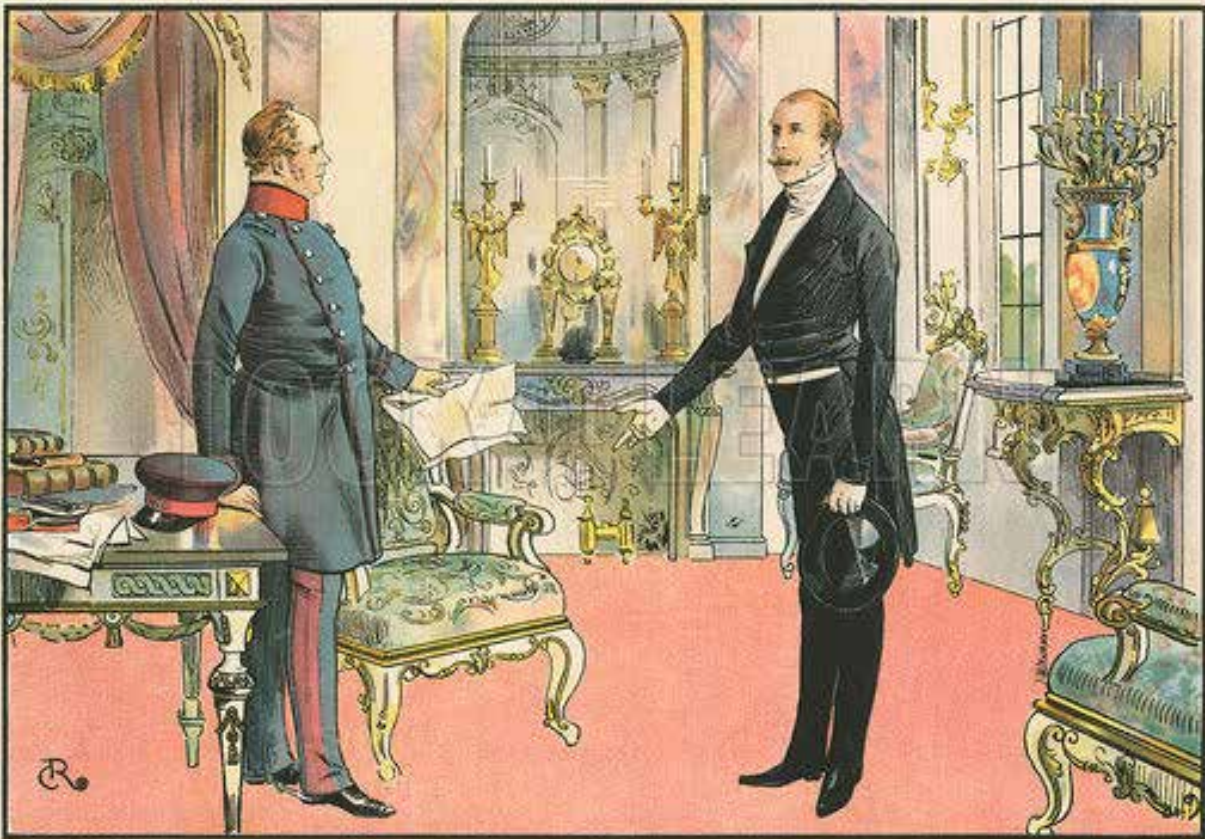
კარდინალი რიხელი, მხატვარი ფილოპ დე შამპან, 1642

უოლსინჰემის უდიდესი მიღწევა იყო ესპანური არმადის შესახებ დეტალური ინფორმაციის მოპოვება, რომელმაც გადამწყვეტი როლი შეასრულა ინგლისის გამარჯვებაში. მან უარი თქვა მოძველებულ მეთოდზე, რომელიც მონინალმდეგის ძალების შესაფასებლად მცირე საზღვაო ძალების გაგზავნას და შეტაკების პროვოცირებას ითვალისწინებდა. ამის ნაცვლად, სერ ფრენსისმა ორი ინგლისელი გააგზავნა ტოსკანაში, რომლის სამეფო კართან მათ კარგი კავშირები ჰქონდათ (ამ და არაერთ სხვა შემთხვევაში სახელმწიფო მდივანი ე.წ. ცრუ დროშას იყენებდა. მისი აგენტები ხან თავს ასალებდნენ სხვა სახელმწიფოს წარმომადგენლებად, ხან პროტესტანტები ამბობდნენ, რომ კათოლიკეები იყვნენ და ინგლისის მტრებს ემხრობოდნენ). ერთ-ერთი მათგანი, ენტონი სტენდენი, იმდენად დაუახლოვდა ტოსკანის ელჩს ესპანეთში, რომ ამ უკანასკნელმა სტენდენის რეკომენდაციის საფუძველზე მისი „მეგობრები“ აიყვანა სამუშაოდ საელჩოში. ესპანეთში ტოსკანის საელჩოში

მომუშავე არაინგლისელები ეჭვს არ აღძრავდნენ, მათ პორტებში შესვლა და დაკვირვება შეეძლოთ. ტოსკანის ელჩი „მეგობრებს“ უფლებას აძლევდა, რომ ამ იტალიურ სამეფოში მყოფ სტენდენტან წერილები დიპლომატიური ფოსტით გაეგზავნათ. უოლსინჰემის მიერ შექმნილ სისტემას ოდნავ მოგვიანებით მხოლოდ კარდინალ რიშელიეს (1585-1642) მიერ დაარსებული საიდუმლო სამსახური თუ გაუნევედა მეტოქეობას.

XVII და XIX საუკუნეებში საგარეო და საშინაო დაზვერვის ფუნქციების გაყოფა დაიწყო. მთავარი მიზეზი შიდა არეულობების და რევოლუციების საფრთხის ზრდა იყო. ნამყვანმა ევროპულმა სახელმწიფოებმა დამოუკიდებელი სადაზვერვო სამსახურები ჩამოაყალიბეს. როგორც წესი, საგარეო დაზვერვა სამხედრო უწყებების დაქვემდებარებაში იყო, ხოლო შიდა უსაფრთხოებაზე პასუხისმგებელი პოლიტიკური პოლიცია და კონტრდაზვერვა – შინაგან საქმეთა სამინისტროების დაქვემდებარებაში. პოლიტიკური დაზვერვა ძირითადად დიპლომატებს ევალებოდათ. მაგალითად, ნაპოლეონის დროს შიდა უსაფრთხოებაზე პასუხისმგებელი იყო შინაგან საქმეთა მინისტრი ჟოზეფ ფუშე (1759-1820). ფუშეს საყვარელი მეთოდი იყო პროვოკაციის აგენტების გამოყენება როგორც ჩვეულებრივ დანაშაულებრივ ჯგუფებთან ბრძოლაში, ისე რეჟიმის მოწინააღმდეგეთა გამოსავლენად და დასამარცხებლად.

ამ ფონზე გამოჩნდა იყო პრუსია, სადაც 1871 წლამდე კანცლერ ოტო ფონ ბისმარკის დაზვერვის შეფი ვილჰელმ შტიბერი (1818-1882) პრუსიის სამხედრო-საგარეო დაზვერვა-საც და შიდა საიდუმლო პოლიციასაც აკონტროლებდა. მან პირველად გამოიყენა მასობრივი შპიონაჟის მეთოდი: მოწინააღმდეგის ტერიტორიის ჯაშუშებით ისე გაჯერება, რომ მისი პოლიტიკური და სამხედრო მდგომარეობის ფაქტობრივად ყველა დეტალი ცნობილია.

ოტო ფონ ბისმარკი და ვილჰელმ შტიბერი

ივანე მრისხანა, მხატვარი ვ. მ. ვასნეცოვი, 1897

ეს ქსელი ასევე მეხუთე კოლონის როლს ასრულებს, რომელიც მომავალი დამპყრობლის მიმართ შიშს აღვივებს და ამით სამოქალაქო მოსახლეობის მორალს ძირს უთხრის და წინააღმდეგობის განწევის უნარს ასუსტებს. მანამდე შპიონაჟის სამიზნე მაღალჩინოსნები და პრივილეგიებული ფენის წარმომადგენლები იყვნენ. შტიბერის სამსახური კი ასევე იბირებდა ფერმერებს და პატარ-პატარა მაღაზიების მფლობელებს, მიმტანებს და დამლაგებლებს. მან ეს მეთოდი 1866 წელს ავსტრიაში და 1870 წელს საფრანგეთში სამხედრო ინტერვენციების მოსამზადებლად გამოიყენა. ორივე სამხედრო კამპანია პრუსიის ბრწყინვალე გამარჯვებით დამთავრდა.

ევროპის აღმოსავლეთით რუსეთის საიდუმლო სამსახური ვითარდებოდა, რომელსაც სადაზვერვო საქმიანობის ერთ-ერთი ყველაზე ხანგრძლივი ისტორია აქვს. 1565 წელს რუსეთის პირველი პოლიტიკური პოლიცია – „ოპრიჩნინა“ მოსკოვის დიდმა მთავარმა ივანე მრისხანემ შექმნა. სწორედ ოპრიჩნინამ გაანადგურა ნოვგოროდი, რომლის მოსახლეობა 1570 წელს ხუთ კვირაში განწყვიტეს. ეს სამსახური დაარსებიდან შვიდი წლის შემდეგ გაუქმდა. შემდგომი სადაზვერვო სამსახური, რომლის მთავარი დანიშნულება პოლიტიკურ მოწინააღმდეგეთა განეიტრალება იყო, პეტრე პირველმა დააარსა XVII საუკუნის ბოლოს. ეს იყო „პრეობრაჟენსკის პოლკი“, რომელიც იმდენად გასაიდუმლოებულ ვითარებაში შეიქმნა, რომ მისი დაარსების ზუსტი თარიღი დღემ-

პეტრე პირველი და პრეობრაჟენსკის პოლკის ოფიცრები

დე უცნობია. პეტრე დიდის გარდაცვალების შემდეგ ეს სამსახურიც დაიშალა. 1826 წელს, დეკემბრისთა აჯანყებიდან რამდენიმე თვეში, იმპერატორმა ნიკოლოზ პირველმა იმპერიული კანცელარიის „მესამე განყოფილება“ შექმნა, რომელსაც პოლიტიკური წესრიგის შენარჩუნება დაევა. მესამე განყოფილების პირველმა ხელმძღვანელმა, გრაფმა ბენკენდორფმა, უმთავრეს მიზნად საზოგადოებრივი აზრის მონიტორინგი და კონტროლი დაისახა. მისი დავალებით დაიწყო საზოგადოებრივი აზრის ყოველწლიური გამოკითხვის ჩატარება, რომელსაც ეწოდებოდა „მორალური და პოლიტიკური ვითარება რუსეთში“.

1800 წელს „მესამე განყოფილება“ გაუქმდა და მისი ფუნქციები პოლიციის დეპარტამენტში შიდა უსაფრთხოებაზე პასუხისმგებელ დანაყოფს გადაეცა. XIX ს-ის ბოლოს რუსეთის გარეთ იმდენი რუსი რევოლუციონერი, სტუდენტი და ემიგრანტი ცხოვრობდა, რომ მათზე ზედამხედველობის გარეშე იმპერატორები ტახტს ვერ შეინარჩუნებდნენ. ოხრანა აგზავნიდა აგენტებს მთელ ევროპაში, რომლებიც სხვადასხვა ემიგრ

გრაფი ბანკენდორფი (1782-1844) – რუსეთის იმპერიის გენერალ-ადიუტანტი, „მესამე განყოფილების“ პირველი ხელმძღვანელი

რაციულ ორგანიზაციებში წევრიანდებოდნენ. მათი ძალადობაზე პროვოცირების და რადიკალიზაციის შედეგად, ოხრანა მისთვის არასასურველი პირების დისკრედიტაციას, დაჭერას ან მოკვლას ახერხებდა. ხშირად ამას სხვადასხვა ევროპული სახელმწიფოების პოლიციის ხელით აკეთებდა. ოხრანის ოპერაციები იმდენად წარმატებული იყო, რომ როდესაც ბოლშევიკები ხელისუფლებაში მოვიდნენ, ლენინი განცვიფრებული დარჩა, იმდენი ახლო და გულმხურვალე ბოლშევიკი აღმოჩნდა საიდუმლო სამსახურის აგენტი. „ოხრანის“ მემკვიდრე „ჩე-კა“ 1917 წლის 20 დეკემბერს შეიქმნა, რომელიც 1954 წელს „კა-გე-ბემ“ ჩაანაცვლა. აღსანიშნავია, რომ „ჩე-კა“-მ და „კა-გე-ბემ“ „ოხრანის“ ყველა მეთოდი გადაიღეს და სრულყვეს, მათ შორის – პროვოკაციის აგენტების გამოყენება. ამ მეთოდის მეშვეობით მათ ემიგრაციული ორგანიზაციების უმრავლესობა და ქვეყნის შიგნით მოქმედი იატაკქვეშა მოძრაობები გაანეიტრალეს. დღეს რუსეთს სამი სადაზვერვო სამსახური აქვს: თავდაცვის სამინისტროს გენერალური შტაბის მთავარი სადაზვერვო სამმართველო, ფედერალური უსაფრთხოების სამსახური და საგარეო დაზვერვის სამსახური.

დიდ სახელმწიფოთა შორის ამერიკის შეერთებულმა შტატებმა სადაზვერვო სამსახურები ყველაზე გვიან შექმნა. ჯორჯ ვაშინგტონისა და აბრაამ ლინკოლნის მიერ დაზვერვის გამოყენება ახლადდაარსებული რესპუბლიკისთვის გამონაკლისი უფრო იყო, ვიდრე წესი. ამერიკაში ჯაშუშობა ჯენტლმენისთვის შეუფერებელ საქმიანობად მიიჩნეოდა. პირველი თანამედროვე, მუდმივმოქმედი სადაზვერვო სამსახური – სტრატეგიული მომსახურების ოფისი უილიამ დონოვანის ხელმძღვანელობით მეორე მსოფლიო ომის დროს, 1942 წელს დაარსდა. 1947 წელს ეროვნული უსაფრთხოების აქტით შეიქმნა მისი მემკვიდრე ორგანიზაცია – ცენტრალური სადაზვერვო სააგენტო. დღეს ამერიკას ჩვიდმეტი სადაზვერვო სამსახური აქვს. ეს მსოფლიოში ყველაზე დიდი და ძვირადღირებული სადაზვერვო სისტემაა.

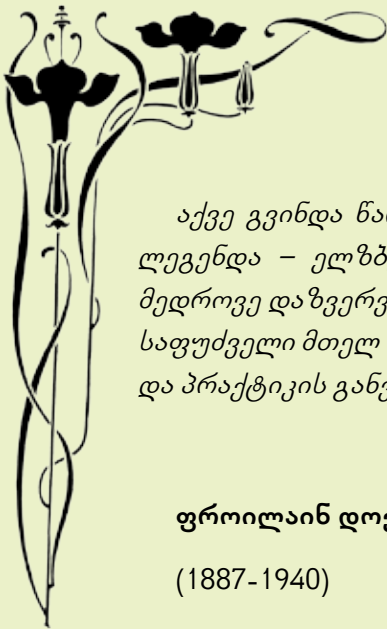
უილიამ დონოვანი (1883-1959)
– სტრატეგიული მომსახურების ოფისის ხელმძღვანელი

პირველმა და მეორე მსოფლიო ომებმა სადაზვერვო სამსახურების მნიშვნელობა კიდევ უფრო გაზარდეს. ცივი ომი, ფაქტობრივად, სადაზვერვო სამსახურების ომად გადაიქცა, რომლებიც მონინააღმდეგეთა ბანაკში რევოლუციების მონყობით, სამრეწველო და პოლიტიკური შპიონაჟითა და პროპაგანდით იყვნენ დაკავებული. სახელმწიფოების გარდა, დიდი სადაზვერვო სამსახურები კორპორაციებმაც შექმნეს, რომლებიც ძირითადად ინდუსტრიული შპიონაჟით, თავიანთი გამოგონებებისა და პერსონალის უსაფრთხოებით არიან დაკავებული. თუმცა, ისინი არცთუ იშვიათად ტრადიციული პოლიტიკური დაზვერვითაც ინტერესდებიან. აღსანიშნავია, რომ XXI საუკუნეში დაზვერვა კიდევ უფრო მეტად გახდა დამოკიდებული ტექნიკურ საშუალებებზე. ინტერნეტმა კიბერდაზვერვის უნიკალური წინაპირობები შექმნა. თუმცა, ტერორისტულმა აქტებმა აშშ-ში და ყირიმის ოკუპაციამ კიდევ ერთხელ დაადასტურა, რომ ადამიანური წყაროები დაზვერვისთვის შეუცვლელია.

აღსანიშნავია, რომ დაზვერვა პატარა და შედარებით სუსტი ქვეყნების ხელში მძლავრი იარაღია. მაგალითად,

ისრაელის, კუბის და ესტონეთის სადაზვერვო სამსახურები ტოლს არ უდებენ დიდ სახელმწიფოებს და ზოგიერთ გეოგრაფიულ რაიონში მათზე გაცილებით უფრო ეფექტურები არიან. შეიძლება ითქვას, რომ ყველა მეტ-ნაკლებად წარმატებული სახელმწიფოს ერთ-ერთი ძირითადი დასაყრდენი ძლიერი უსაფრთხოების სამსახურებია.

აქვე გვინდა წარმოგიდგინოთ დაზვერვის ერთ-ერთი ლეგენდა – ელზბეთ შრაგმიულერი, რომელმაც თანამედროვე დაზვერვის სასწავლო კურსის შექმნას ჩაუყარა საფუძველი მთელ მსოფლიოში და დაზვერვის ანალიზისა და პრაქტიკის განვითარებას ხელი შეუწყო.

ფროილან დოქტორი – ელზბეთ შრაგმიულერი
(1887-1940)

ელზბეთ შრაგმიულერი

პირველი მსოფლიო ომის დროს ბრიტანელებმა რამდენიმე გერმანელი ჯაშუში გამოავლინეს ბელგიაში, რომლებიც ერთმანეთის მსგავს ისტორიებს ყვებოდნენ: გერმანელთა სასარგებლოდ მუშაობაზე დათანხმების შემდეგ ისინი მიჰყავდათ ოკუპირებული ანტვერპენის ტერიტორიაზე, მათთვის უცნობ მისამართზე მდებარე სახლში. იქ მათ მაღალი, ქერათმიანი ქალი ხვდებოდათ, რომელიც გასაიდუმლოებულ სადაზვერვო სკოლას ხელმძღვანელობდა. თვითმხილველთა თქმით, მას გამჭოლი მზერა და ლურჯი თვალები ჰქონდა, მკაფიო ბრძანებებს იძლეოდა და სკოლაში მოხვედრიდან სამი თვის განმავლობაში მათი ცხოვრების ყველა ასპექტს აკონტროლებდა. სკოლაში წესები მკაცრი იყო: ახალგადაბირებული აგენტის ან ოფიცრის მხოლოდ კოდური სახელი იყო სხვებისთვის ცნობილი და აკრძალული იყო ნამდვილი ვინაობის გამხელა, მას სკოლაში არავისთან დალაპარაკების უფლება არ ჰქონდა, ყოველდღე 12 საათი შპიონაჟის სხვადასხვა დისციპლინის ათვისებისთვის უნდა დაეთმო, ხოლო დარჩენილი დრო თავის ოთახში გაეტარებინა. კურსის წარმატებით გავლის შემთხვევაში, მას ბრიტანელების მიერ კონტროლირებად ტერიტორიებზე გაუშვებდნენ სამუშაოდ. შინაგანაწესის ნებისმიერი დარღვევა სასიკვდილო განაჩენით ისჯებოდა.

სადაზვერვო სკოლის ყველა მსმენელს ამ ქალის ეშინოდა და არავინ იცოდა მისი სახელი. ჭორი დადიოდა, რომ მას ეკონომიკაში ჰქონდა სადოქტორო დისერტაცია დაცული და ამის გამო უწოდებდნენ მას ფროილან დოქტორს. ფროილან დოქტორის ნამდვილი სახელი მხოლოდ ომის დასრულების შემდეგ გაიგეს ბრიტანელებმა – მას ელზბეთ შრაგმიულერი ერქვა.

დაზვერვის ლეგენდა **მატა ჰარი**, იგივე მარგარეტა ზელე

შრამიულერმა 1913 წელს ფრაიბურგის უნივერსიტეტში პოლიტიკურ მეცნიერებებში სადოქტორო დისერტაცია დაიცვა. როცა ომი დაიწყო, ის მოხალისედ ჩაენერა გერმანიის შეიარაღებულ ძალებში. შრამიულერი თავდადებული გერმანელი პატრიოტი იყო და მოითხოვა უშუალოდ ფრონტზე გაეშვათ საბრძოლველად. სამხედრო მეთაურებმა ამაზე უარი უთხრეს. სამაგიეროდ, რახან ახალგაზრდა გოგონა 4 ენას ფლობდა თავისუფლად, ის არმიის საფოსტო ცენტრის ბიუროში გაამწესეს გერმანელების მიერ ოკუპირებული ბრიუსელის ტერიტორიაზე.

ეს მოსაწყენი და უფერული სამუშაო შრამიულერმა ბრწყინვალე სადაზვერვო ოპერაციად გარდაქმნა. მან შექმნა ტექსტური ანალიზის სისტემა და თავის ზედამხედველს აჩვენა, თუ როგორ გადასცემდნენ ჯაშუშები სადაზვერვო ინფორმაციას ერთი შეხედვით უწყინარი წერილების მეშვეობით. ელზბეთის თქმით, თუ, მაგალითად, მოქალაქე ბიძაშვილს თავისი ფერმის შესახებ სწერდა, ის დიდი ალბათობით ჯაშუში იყო. განა, საეჭვო არ იყო წერილში მოცემული დეტალური ინფორმაცია, რამდენი გოჭი, წინილა და ცხენი ჰყავდა?! ანდა – შეყვარებული ქალის წერილი, სადაც ის სატრფოს უყვებოდა, რამდენი ლამაზი ხის ნავი დათვალა პორტში?! შრამიულერის სისტემით, გოჭები, წინილები და ხის ნავები გერმანულ შენაერთებად, სამხედრო ტექნიკად და სამხედრო გემებად ითარგმნებოდა.

ელზბეთის სისტემა იმდენად ეფექტური აღმოჩნდა ჯაშუშების გამოსავლენად, რომ არმიის ხელმძღვანელობამ მისთვის გაცილებით უფრო საპასუხისმგებლო სამუშაოს ჩაბარება გადაწყვიტა. თუმცა, შრამიულერმა სხვა, თავისი საოცნებო სამუშაო მოითხოვა – სადაზვერვო სკოლის შეფობა ანტვერპენში. სკოლა კარგი არ იყო, მცირე გამოცდილების მქონე ოფიცრები აგენტებს ცუდად ამზადებდნენ და სწრაფადვე უშვებდნენ ფრონტის ხაზს მიღმა, საიდანაც, ფაქტობრივად, აღარავინ ბრუნდებოდა.

არმიის ხელმძღვანელობა იმდენად დიდი შთაბეჭდილების ქვეშ იყო, რომ შრაგმიულერის წინადადებას დათანხმდნენ. ელზბეთმა სკოლის სტრუქტურა და სასწავლო პროგრამა შეცვალა. ახლა მომავალი ჯაშუშები მრავალ კურსს გადიოდნენ, დაწყებული მტრის უახლესი ტექნოლოგიის ამოცნობიდან, კრიპტოგრაფიით დამთავრებული. ის მუდმივად ატარებდა მათრახს, რომელსაც ზარმაცი სტუდენტებისთვის არ იშურებდა.

დასავლეთის ფრონტზე ბრიტანეთის კონტრდაზვერვამ დაინახა შრაგმიულერის მეთოდების ეფექტურობა. გერმანელი აგენტების დაჭერა გაცილებით უფრო გაძნელდა, ისინი უკეთ მომზადებული იყვნენ და მეტ წარმატებას აღწევდნენ. დროთა განმავლობაში ბრიტანელებმა შეიტყვეს ფროილიან დოქტორის არსებობის შესახებ და მის გამოსავლენად რამდენიმე ოპერაცია დაგეგმეს. არც ერთი მათგანი წარმატებული არ აღმოჩნდა. შრაგმიულერი ვინაობას იცვლიდა, სხვადასხვა ადგილას ცხოვრობდა და შენიღბვის სხვადასხვა დონეს იყენებდა. გარკვეული ხნის განმავლობაში ის მოხუცი დამლაგებელი ქალის საფარქვეშ ცხოვრობდა ანტვერპენში.

ფილმ „ფროილიან დოქტორის“ აფიშა

აღსანიშნავია, რომ დაზვერვის ისტორიას ფროილიან დოქტორი თავისი სასწავლო პროგრამით შემორჩა, რომელიც ყველა თანამედროვე სადაზვერვო სამსახურმა გადაიღო. ასევე, მისი დანერგვით დაზვერვის ერთ-ერთი ყველაზე უფრო ცინიკური და წარმატებული მეთოდი: ერთი, ნაკლებად მნიშვნელოვანი აგენტის განირვა მეორე, უფრო მნიშვნელოვანი აგენტის გადასარჩენად. ფროილიან დოქტორმა სწორედ ეს მეთოდი გამოიყენა თავისი უნდილი მოწაფის, ჰოლანდიელი მარგარეტა ზელეს მიმართ, რომელიც საფრანგეთის კონტრდაზვერვას „შესწირეს.“ ბედის ირონიაა, რომ შრაგმიულერის უფერული სტუდენტი დაზვერვის ლეგენდად იქცა – მსოფლიო მარგარეტა ზელეს მატა ჰარის სახელით იცნობს.

ომის შემდეგ ელზბეთ შრაგმიულერი მიუნჰენის უნივერსიტეტში ეკონომიკას ასწავლიდა და დედას უვლიდა. მან უარი თქვა მემუარების დაწერაზე. ის მხოლოდ ერთხელ გამოჩნდა პრესის ფურცლებზე, როცა შვეიცარიაში თვითმარქვია ნარკომანმა ქალმა განაცხადა, რომ ის ფროილიან დოქტორი იყო. გაბრაზებულმა ელზბეთმა ეს ჭორი საჯაროდ უარყო. თუმცა, 1969 წელს, მისი გარდაცვალებიდან 29 წლის შემდეგ გადაღებულ ფილმში *ფროილიან დოქტორი* – შრაგმიულერის გმირი კვლავაც ნარკომანად და არატრადიციული სექსუალური ორიენტაციის ქალბატონად გამოიყვანეს.

